

Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi
The Journal of International Social Studies
Education
(Uluslararası Hakemli Dergi/International Peer-
Reviewed Journal)

<https://dergipark.org.tr/en/pub/tissejournal>

ISSN: 2757-5748

<http://www.sosbilder.org>

A Comparative Analysis of Türkiye and Iran 5th Grade Social Studies Curriculums and Textbooks

 Büşra Elçiçeği, Asst. Prof., Corresponding Author
Van Yüzüncü Yıl University, Türkiye
belcicegi@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-1346-8185

Article Type: Research Article

Received Date: 03.01.2025

Accepted Date: 02.12.2025

Published Date: 31.12.2025

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software

Citation: Elçiçeği, B. (2025). A comparative analysis of Türkiye and Iran 5th grade social studies curriculums and textbooks. *Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi (The Journal of International Social Studies Education)*, 7(1), 1-26.

Abstract

Curriculums and textbooks are among the important teaching materials. Throughout the world, textbooks try to convey certain knowledge, skills, attitudes and values to citizens. Textbooks are the most basic educational material that guides teachers. The main purpose of the social studies course is to raise a “good citizen”. In this study, 5th grade textbooks of the Islamic Republic of Türkiye and Iran were examined. In this study, which was approached with a qualitative approach, document analysis technique was used in the data collection process. Social studies textbooks in force today in both countries were discussed comparatively in terms of subject, content, education-training and evaluation process. The findings obtained were analyzed using the content analysis technique. It was concluded that Türkiye's Social Studies program, basic principles, values, skills and textbook were prepared in more detail and comprehensively than Iran. While there are 7 units and 33 lessons in the 5th grade social studies textbook in Türkiye, there are 5 units and 21 lessons in Iran. There are 7 learning areas in Türkiye and learning areas in Iran. In both countries, the order of contents has been prepared in an integrated manner. A constructivist approach has been adopted in educational situations. In the measurement and evaluation process, alternative measurement and evaluation sources are used in both countries.

Keywords: Türkiye, Iranian, social studies, curriculums, textbooks.

Extended Summary

Introduction

Social studies textbooks, which are taught at the primary school level, are one of the important courses that serve to raise good citizens and convey common national and moral values to new generations. The similarities and differences between the features, visions, contents, educational situations, measurements and evaluation situations of these effective 5th grade social studies curricula and textbooks taught in Türkiye and Iran are discussed. This ability was sought to answer the following research questions.

1. What are the similarities and differences between the texts in Turkish and Iranian social studies curricula and textbooks?
2. What are the similarities and differences between the in-depth definition of social studies in Türkiye and Iran?
3. What are the similarities and differences between the fundamental rights of social studies curricula in Türkiye and Iran?
4. What are the similarities and differences between the disciplines in the content of Turkish and Iranian social studies textbooks?
5. What are the similarities and differences between the values and abilities in Türkiye and Iran social studies curricula and textbooks?
6. What are the similarities and differences between the learning areas where the units in the content of social studies textbooks in Türkiye and Iran are located?
7. What are the similarities and differences between the units in the content of Turkish and Iranian social studies textbooks?

8. What are the similarities and differences types of contents of Türkiye and Iran social studies syllabuses and textbooks?

9. What are the similarities and differences in education in Türkiye and Iran social studies curricula and textbooks?

10. What are the similarities and differences in evaluation in Turkish and Iranian social studies curricula and textbooks?

Methods

In this research, 5th Grade Social Studies curricula and textbooks of Türkiye and Iran were examined comparatively. The study was designed in accordance with the qualitative research model.

Study Group

The study group of this research consists of 5th social studies curriculum and textbooks taught in Türkiye and Iran. Social studies curriculum and 5th grade textbook structured in the 2018 academic year in Türkiye; In Iran, the social studies curriculum and the 5th grade textbook, which were structured and educated after the revolution, were examined. The secondary data sources of the study consist of books, articles and postgraduate theses stated in the bibliography.

Data Collection Tools

The data required for the research were collected using the document review technique, which is suitable for the qualitative research design. Document review has the advantage in terms of quality, low cost, long-term analysis, lack of reactivity, individuality and originality. Document analysis technique; It consists of the stages of accessing documents, checking originality, understanding the documents, analyzing the data, selecting samples from the data subject to analysis, developing categories, determining the unit of analysis, digitizing and using the data.

In the first stage, the documents belonging to the country of Iran, which need to be accessed, are obtained by an Uzbek Afghan citizen; Data for Türkiye was accessed from the page of the Ministry of National Education [MoNE].

In the second stage of the research, the originality of the data was checked. In both countries, which are the subject of the study, curriculum and textbooks are printed and distributed with state permission and control. The presence of the emblem and official code on the teaching materials proves the originality of the documents.

In the third stage, Persian documents were translated into Turkish. After the researcher translated the Iranian 5th grade social studies syllabus and textbook, Expert Dr. It was controlled by an Afghan citizen.

In the fourth stage, the materials were transferred to digital media and analyzed.

In the fifth stage, findings, conclusions and recommendations were written in line with the information obtained from the data.

Analysis of Data

The content analysis, which is based on summarizing and interpreting the data according to predetermined themes, was used to analyze the data. By examining the data summarized and interpreted

in content analysis more deeply, concepts and themes that could not be noticed with a descriptive approach were discovered using the content analysis method.

Results

State published 5th grade Social Studies textbook in Türkiye, 203 pages; While E-kare publications are 208 pages, the Iranian 5th grade Social Studies textbook is 136 pages. Considering the number of pages of the Iranian Social Studies textbook, there are more visuals. In Türkiye, the Social Studies program and 5th Grade textbook are more comprehensive and detailed than in Iran.

While there is no specific definition of Social Studies in the Social Studies curriculum in Türkiye, there is a definition of Social Studies in Iran. In Iran, society, time and space are defined as the 3 main components of this course.

While there are 6 pivots, 6 principles and 10 goals for the Social Studies course in Iran, there are 18 principles in Türkiye. There are 10 items to be considered in the application of these principles in Türkiye's Social Studies curriculum. There are 6 items to be considered during implementation in Iran.

History, geography, sociology, law, politics and economics are common disciplines in the Social Studies course in Türkiye and Iran. While anthropology, religion, ethics and environmental disciplines are included in Iran, these disciplines are not directly mentioned as concepts in Türkiye. While the concepts of psychology, social psychology, science and technology are used in Türkiye, these concepts are not included in Iran.

Justice, friendship, helpfulness, patriotism and responsibility are common values in the Social Studies course of Türkiye and Iran; Research is a common skill. While various skills related to literacy are included in Türkiye, this is not the case in Iran. While there are 4 main values and 5 skills in Iran, there are 10 main values and 27 skills in Türkiye. Additionally, there are 18 more values in Türkiye besides the root values. Türkiye Social Studies course is discussed in more detail on the basis of curriculum, textbook, principles, skills and values.

Discussion and Conclusion

When the literature is examined, there are very few studies on the education system of Iran, which has a long history and is a border neighbor (Arefi and Alizadeh, 2008; Aşık, 2006; Karakul, 2014; Kendirci, 2006; Nadim, 1996; Korkut-Owen, Damirchi & Molaei, 2013; Tamer, 2010). No comprehensive study has been conducted on the Iranian education system. The studies carried out aim to compare the education systems of the two countries. However, although it fills a certain gap in the field, it is not sufficient. Researches in the literature include “The modernization process of the Iranian education system”, “Citizenship education in textbooks in Iran”, “Turks and the image of Turkishness in Iranian textbooks”, “Women's identity in Iran”, “Bilingualism in Iran” and “Citizenship education in Iranian textbooks”. It concerns the issues of “education financing”. In this respect, research has addressed a narrow dimension of the Iranian education system.

While there are 7 units in the 5th grade social studies textbook in Türkiye, there are 5 units in the Islamic Republic of Iran. There are 7 learning areas in Türkiye that Social Studies units are related to. There are 5 learning areas in Iran: social order, culture and identity, time-continuity-change, earth and sky, economic resources and activities.

Recommendations

Since it is thought that increasing comparative studies on curricula and textbooks of different countries will increase the quality of education by making changes in curricula and textbooks, it is recommended to carry out similar studies.

Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi
The Journal of International Social Studies
Education
(*Uluslararası Hakemli Dergi/International Peer-
Reviewed Journal*)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tissejournal> ISSN: 2757-5748

<http://www.sosbilder.org>

Türkiye ve İran 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Müfredatlarının ve Ders Kitaplarının Karşılaştırmalı Bir Analizi

Özet

Ders programları ve ders kitapları önemli öğretim materyalleri arasındadır. Tüm dünyada ders kitapları aracılığıyla vatandaşlara belli bilgi, beceri, tutum ve değerler aktarılmaya çalışılır. Ders programları ve ders kitapları öğretmenlere kılavuzluk eden en temel eğitim materyalleridir. Sosyal bilgiler dersinin temel amacı ise “iyi bir yurttaş” yetiştirmektir. Bu çalışmada Türkiye ve İran İslam Cumhuriyeti 5. Sınıf ders programları ve ders kitapları incelenmiştir. Nitel bir yaklaşımla ele alınan bu çalışmada veri toplama sürecinde doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Her iki ülkenin de günümüzde yürürlükte olan sosyal bilgiler ders programları ve ders kitapları konu, içerik, eğitim-öğretim ve değerlendirme süreci açısından karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmıştır. Elde edilen bulgular içerik analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Türkiye’nin sosyal bilgiler programı, temel ilkler, değerler, beceriler ve ders kitabının İran’dan daha ayrıntılı ve kapsamlı hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye’de 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 7 ünite 33 ders var iken İran’da 5 ünite ve 21 ders bulunmaktadır. Türkiye’de 7 öğrenme alanı İran’da 5 öğrenme alanı mevcuttur. Her iki ülkede de içeriklerin sıralanışı bütünsel olarak hazırlanmıştır. Eğitim-öğretim durumlarında yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiştir. Ölçme ve değerlendirme sürecinde de iki ülkede de alternatif ölçme ve değerlendirme kaynakları kullanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, İran, sosyal bilgiler, müfredatlar, ders kitapları.

Giriş

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin önemli bileşenlerinden biri ders kitaplarıdır. Ders kitapları, öğrenme-öğretme etkinliklerinde temel kaynak olarak önemlidir. Bu yönüyle ders kitapları, bir derste kullanılan ve dersin geliştirilmesine esas oluşturan araçlar olarak işlev görmektedir. Tarihi süreçte eğitim sistemleri içinde ders kitapları en çok ihtiyaç duyulan eğitim-öğretim materyali olmuşlardır. Ders kitapları, dönemin müfredat ve programlarına göre içeriği değişse de öğretmenler ve öğrenciler için gerekliliğini sürdürmüştür. Öğretmenlerin öğretim programlarını esas alma yerine ders kitaplarını (ve öğretmen kılavuz kitaplarını) eğitim-öğretim faaliyetlerinde merkeze alarak programlarını yapmalarından dolayı ders kitaplarının önemi artmaktadır. Ders kitapları öğrencilere bilgi ve becerilerin

aktarımının yanı sıra değer ve kültürün aktarılması açısından da önemli bir görev üstlenmektedirler (Gülersoy, 2013; Kızılcıoğlu, 2003; Tertemiz, Ercan & Kayabaşı, 2001).

Her ulus devlet eğitim kurumları aracılığıyla resmî ideolojilerini gelecek kuşaklara aktararak, ortak bir milli kültür ve toplumsal düzen oluşturmaya çalışır (Gürel & Çetin, 2019; Kolaç, 2009). Her devletin eğitim bakanlığının gözetim ve denetiminde hazırlanıp incelendikten sonra okullarda okutulan ders kitapları da bu amaca hizmet eden önemli araçlardan biridir. Ders kitaplarının, istenilen nesillerin yetiştirilmesi noktasında kendisine yüklenilen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için son derece iyi bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Ders kitaplarının hazırlanması, basılması ve ilgili kurum ve kuruluşlara ulaştırılması görevi ülkelerin eğitim bakanlıklarının sorumluluğundadır (Çengelci, 2012; Deveci, 2009; Gürel & Çetin 2018; Gürel, 2016).

Öğretim sürecinde kullanılan malzemeler, öğretimin kalitesini belirleyen esas unsurlardır. Bunlar içerisinde de ders kitapları ayrı bir öneme sahiptir. Ders kitabı, belli bir dersin öğretimi için hazırlanmış, belli bir düzeydeki öğrencilere yönelik olarak içeriği yazılmış ve bu içeriğin programlara uygunluğu denetlenmiş, incelemesi yapılmış ve onaylanmış temel öğretim materyalidir (Oğuzkan, 1974; akt. Ceyhan & Yiğit, 2005). Ders kitabı, öğretim programında yer alan hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve ölçme-değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanan ve eğitim sürecinde öğrenciye kazanımları edindirme amaçlı kullanılan basılı bir öğretim materyalidir (Demirel & Kıröğlu, 2005). Ders kitaplarının hazırlanmalarındaki amaç, ders konularına ait bilgileri, doğru ve sıralı biçimde sunmak, öğretmenlere ve öğrencilere yardımcı olmaktır (Duman & Çakmak, 2004). Dünya genelinde pek çok ülkede bir dersin öğretiminde ana kaynak olarak ders kitabı kullanılmaktadır. İçeriğindeki öğeler dikkate alındığında özel bir öğretim programı niteliğinde olan ders kitapları yaygın kullanılan öğretim araçlarıdır (Fischer, 1997; akt. Bağcı, 2007).

Öğrenme ve öğretme sürecinde ders kitapları, öğrencilere neler öğreneceği, öğretmenlere ise neler öğreteceği, bu sürecin işlenmesinde nasıl bir yöntem ve tekniğin kullanılacağını göstermesi açısından etkili bir kaynaktır. Bu nedenle ders kitaplarının içeriği, teknik ve fiziksel (görsel öğeler) özellikleri oldukça önemlidir (Atmaca, 2006). Görsel öğeler, metindeki yazılı anlatımı destekleyen, içeriğinin anlaşılmasını kolaylaştıran, okuyucuyu görsel olarak düşündüren metin içerisindeki resim, harita, diyagram, grafik, tablo, ağ çizelgeleri vb. unsurlardan oluşur. Ders kitaplarında resimlerin kullanımı, içeriği kavramaya yardımcı olma, soyut ve karmaşık kavramları açıklama, motive etme, dikkati çekme, hatırlamayı kolaylaştırma gibi işlevleri yerine getirirler (Şahin, 2014).

İnsan ve toplumların etkileşim içerisinde oldukları gibi ülkeler de etkileşim halindedir. Günümüz toplumlarında ise bu etkileşim çok daha yoğun yaşanmaktadır. Bu etkileşimden eğitim sistemleri de etkilenmiştir. Eğitim sistemlerinin farklılıklarını, benzerliklerini, etkileşimlerini ve etkileşim düzeylerini ele almak açısından karşılaştırmalı eğitim, günümüzde oldukça önemlidir (Özlük, 2017). Fakat yalnızca iç dinamikleriyle değerlendirmek bütünü anlamak açısından yetersiz kalacaktır. Objektif değerlendirme yapabilmek açısından karşılaştırmalı eğitim oldukça işlevsel bir rol oynamaktadır.

Karşılaştırmalı eğitim, farklı ülkelerin eğitim ile ilgili olgularının analiz edilerek, ülkelerin kendi eğitim sorunlarına çözüm yolları bulmaları açısından geniş bir perspektifle hareket etmelerini sağlar. Eğitim sistemlerinin karşılaştırılmasının temel amaçlarından biri, eğitimi etkileyen unsurların farklı ülkelerdeki gelişimini ve mevcut durumunu inceleyerek oluşturulacak eğitim politikalarına teorik ve

pratik katkılar sunmaktır (Erdoğan, 2003). Karşılaştırmalı eğitim çalışmaları, devletlerin, kültürlerin ve eğitim sistemlerinin sahip oldukları benzer ve farklı yönleri ortaya çıkarır. (Ültanır, 2000).

İran, ön Asya'nın en önemli devletlerinden biri olup tarih boyunca büyük bir kültür merkezi olmuştur. Bu coğrafyada, Türklerin varlıkları ise oldukça eskidir. Akhunlar (Eftalitler), Kuşaniler ve Sakalar (İskitler) dönemlerinde İran'ı çevreleyen Türkler, İran'da hüküm süren Sâmânî Devleti içerisinde ordu yönetimine kadar yükselmişlerdir. İslam dininin benimsenmesinden sonra Türkler, İran'da hanedanlıklar kurarak veya kurdukları devletlerin içine İran'ı da alarak İran'a nüfuz etmişlerdir. Gazneliler özellikle de Selçuklular ile birlikte Türkler, İran'ı sadece idare etmekle kalmayarak çok sayıda Türk asıllı nüfusu da bölgeye yerleştirmişlerdir. Türkler, İran kültüründen derinden etkilenerek Farsça'yı benimsemişlerdir. İki kültür arasında bilim, edebiyat, sanat ve devlet yönetimine ilişkin önemli bir etkileşim yaşanmıştır. Harezmşah ve Timur döneminde devam eden bu etkileşim, Safevi Devleti zamanında başka bir boyut kazanmıştır. İslamiyet'in Şii mezhebini benimseyen Türk asıllı Safevi Devleti'nin karşısına, batıda Sünni mezhebi benimseyen Osmanlı, doğuda ise Özbekler çıkmıştır. Mezhep ayrılığı Türk-İran ilişkilerinde belirleyici etken olmuştur. İran'da Safevi Devleti'nden sonra Türk kökenli Afşarî ve Kaçar hanedanları yönetime devam etmiştir. Rıza Han hükümetinin kurulmasından sonra ise Türkler İran'da yönetilen bir unsur olarak hayatlarına devam etmişlerdir. Batıda Osmanlı'nın yerini alan Türkiye Cumhuriyeti ile İran'daki Batı sempatizanı Pehlevi hükümeti ile yakın ilişkiler kurulmuştur. Doğuda ise Özbekler 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bağımsızlıklarını kaybetmiş ve Rusya'nın idaresi altına girmişlerdir. İran'da, 1979 yılında gerçekleşen İslam Devrimi sonrası Batı anlayışlı bir yönetim tamamen terk edilerek Şii inancına dayalı teokratik bir rejim yönetime hâkim olmuştur. Bu durum iki ülke arasındaki ilişkileri etkilemiştir. İran'daki siyasi devrim değer yargılarını değiştirmeyi hedefleyen kültürel devrimle devam etmiştir (Mehran, 2006).

Yüzyıllardır aynı coğrafi bölgede yer alan Türkiye ve İran, coğrafi ve tarihi unsurların kendilerine sunduğu bağlar sayesinde, birbirleriyle sürekli kültürel, toplumsal, siyasi ve ekonomik açıdan etkileşim içerisinde olmuşlardır. Türkiye ve İran arasındaki ilk ilişkilerin kurulması çok eski zamanlara dayanmaktadır. Horasan'dan Orhun nehrine kadar uzanan ve "Turan" adı verilen Türk ülkesi ile İran'ın komşu olmaları nedeniyle Türkler ile İranlılar tarihin ilk dönemlerinden beri karşılıklı olarak edebi, kültürel, dinî, siyasi vb. açılardan etkileşim içerisindeyler. Hunlarla başlayan Türk-İran ilişkileri Moğol akınları ile İran coğrafyasının içlerine kadar gelen Türk boyları ve Oğuzlar ile devam etmiş ve bu süreç yakın tarihe kadar devam etmiştir. Bu süreç İran coğrafyasının etnik, dilsel, dinsel, kültürel ve siyasal yapısı vb. birçok açıdan etkilemiştir. Uzun süreli bu etkileşim iki toplumun birçok ortak noktasının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Kaşgarlı Mahmud yüzyıllar önce, "Farssız Türk olmaz" diyerek bu ilişkilerin derinliğine dikkat çekmiştir (Afacan, 2012; Kaya, 2004; Saray, 1996; Subaşı, 2018).

İran'daki okullarda Türkiye'de olduğu gibi sosyal bilgiler eğitimi anlayışında değişim yaşanmıştır. 2013 yılından itibaren hazırlanmaya başlanan yeni sosyal bilgiler programı ve kitapları okullarda kademeli olarak 3. ile 9. sınıf arasında okutulmaya başlanmıştır. Son olarak 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında 5. sınıf sosyal bilgiler yeni programı ve kitapları hazırlanıp ülkede okutulmuştur. Bütün sınıf kademeleri için hem ders kitabı hem de öğretmen kitabı yeni anlayışa uygun olarak hazırlanmıştır (Cömert, 2019).

İlköğretim kademesinde eğitimi gerçekleştirilmekte olan sosyal bilgiler ders kitapları da iyi bir vatandaş yetiştirme, ortak milli ve manevi değerleri yeni nesillere taşımaya hizmet eden önemli

derslerden biridir. Bu çalışmada Türkiye ve İran’da okutulan 5. sınıf sosyal bilgiler ders programları ve ders kitapları amaçları, vizyonları, içerikleri, eğitim durumları, ölçme ve değerlendirme durumları arasındaki benzerlik ve farklılıklar açısından karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır.

1. Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders programlarının ve ders kitaplarının yer aldığı dokümanlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
2. Türkiye ve İran’da sosyal bilgiler dersinin tanımı arasındaki benzerlik ve farklılıklar nedir?
3. Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders programlarının temel ilkeleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
4. Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde yer alan disiplinler arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
5. Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders programları ve ders kitaplarında yer alan değer ve beceriler arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
6. Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde yer alan ünitelerin ilişkili olduğu öğrenme alanları arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
7. Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde yer alan üniteler arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
8. Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders programlarının ve ders kitaplarının içeriklerinin sıralanışı bakımından benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
9. Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders programları ve ders kitaplarında eğitim durumları bakımından benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
10. Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders programları ve ders kitaplarında değerlendirme bakımından benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada Türkiye ve İran’ın, 5. sınıf sosyal bilgiler ders programları ve ders kitapları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışma nitel araştırma modeline uygun olarak tasarlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın veri grubunu Türkiye ve İran’da eğitimi gerçekleştirilen 5. sosyal bilgiler ders programları ve ders kitapları oluşturmaktadır. Türkiye’de 2018 öğretim yılında yapılandırılan sosyal bilgiler ders programı ve 5. Sınıf ders kitabı; İran’da ise devrimden sonra yapılandırılarak eğitimi gerçekleştirilen sosyal bilgiler ders programı ve 5. Sınıf ders kitabı incelenmiştir. Çalışmanın ikincil veri kaynaklarını kaynakçada belirtilen kitap, makale ve lisansüstü tez çalışmaları oluşturmaktadır.

Araştırma için gerekli veriler nitel araştırma desenine uygun olan doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. Doküman incelemesi, nitelik, düşük maliyet, uzun süreli analiz, tepkiselliğin olmaması, bireysellik ve özgünlük açısından avantaja sahiptir. Doküman analizi tekniği; dokümanlara ulaşma, orijinalliğin kontrol edilmesi, dokümanların anlaşılması, verilerin analiz edilmesi, analize konu olan

veriden örneklem seçme, kategorilerin geliştirilmesi, analiz biriminin saptanması, sayısallaştırma ve verinin kullanılması aşamalarından oluşmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Birinci aşamada ulaşılması gereken İran ülkesine ait dokümanlara Özbek bir Afgan vatandaşı tarafından; Türkiye’ye ait verilere Millî Eğitim Bakanlığı ’nın [MEB] sayfasından ulaşılmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında verilerin orijinalliği kontrol edilmiştir. Çalışmanın konusu olan her iki ülkede de ders programları ve ders kitapları devlet izni ve kontrolünde basılıp dağıtılmaktadır. Öğretim materyallerinin üzerinde bulunan amblem, resmî kod bulunması belgelerin orijinalliğini kanıtlamaktadır.

Üçüncü aşamada Farsça dokümanların Türkçeye tercümesi yapılmıştır. Araştırmacı tarafından İran 5. sınıf sosyal bilgiler ders programı ve ders kitabına yönelik tercüme yapıldıktan sonra çeviri kaynaklara ulaşan Uzman Dr. Afgan vatandaşı tarafından kontrol edilmiştir.

Dördüncü aşamada materyaller dijital ortama aktarılarak analiz edilmiştir.

Beşinci aşamada verilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda bulgular, sonuçlar ve öneriler yazılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde daha önceden belirlenen temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasına dayanan içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizde özetlenen ve yorumlanan verilerin, daha derin bir şekilde incelenerek betimsel yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar içerik analizi yöntemi kullanılarak keşfedilmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Türkiye ve İran ders programları ve ders kitaplarında araştırma sorularına uygun olarak belirlenmiş kategoriler üzerinden içerik analizi yapılmıştır. Ders programlarının ve ders kitaplarının yer aldığı dokümanlar, ders içeriğindeki disiplinler, ders içeriklerinin sınıf düzeyine göre sıralanışı, eğitim durumları, ölçme-değerlendirme, ders kitaplarındaki üniteler, değerler, beceriler arasındaki benzerlik ve farklılıklar analiz edilmiştir.

Araştırmanın Etik İzinleri

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik Kurul İzin Bilgileri:

Çalışma etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar kapsamındadır.

Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular sunulmuştur.

Tablo 1’de Türkiye ve İran’da sosyal bilgiler ders programı ve 5.sınıf ders kitaplarının yer aldığı dokümanların yapısı hakkında bilgi verilmiştir.

Tablo 1. Türkiye ve İran İslam Cumhuriyeti sosyal bilgiler ders programları ve 5. sınıf ders kitapları yapısı

Ders Kitapları	Türkiye Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulları için Sosyal Bilgiler	Türkiye Sosyal Bilgiler	Türkiye Sosyal Bilgiler Öğretim programı	İran İslam Cumhuriyeti Mütalaaat-i İçtima-i (Sosyal Bilgiler)	İran Sosyal Bilgiler Öğretim programı
Basım Yılı	2018-2019	2018-2019	2018	1402/2022	1402/2022
Baskı	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	-	9. Basım	-
Yayıncı	Millî Eğitim Bakanlığı	E-Kare Yayınları	Millî Eğitim Bakanlığı	Sihamam Ofset Şirketi Eğitim Araştırma ve Planlama Organizasyonu	Eğitim Araştırma ve Planlama Organizasyonu
Sayfa Sayısı	203	208	29	136	3
Görsel Sayısı	364	419	-	339	-

Tablo 1 incelendiğinde Türkiye’de her sınıf düzeyinde ders kitaplarının hem devlet matbaası hem de özel yayın evi basımı bulunmaktadır. Devlet basımı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı 2018-2019 eğitim-öğretim yılında basılmış olup 203 sayfa sayısına sahip, 364 görsel barındırmaktadır. Aynı yıl içinde basılan e-kare yayınevine ait ders kitabı 208 sayfa olup 419 görsel barındırmaktadır. Türkiye’deki 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının giriş kısmında kaçınıcı basım oldukları belirtilmemiştir. İran İslam Cumhuriyeti 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı devlet tarafından 1402/2022 yılında basılan 9. baskı olup 136 sayfadır. İran ders kitabında 339 görsel bulunmaktadır. Türkiye’deki ders kitapları içerik açısından daha kapsamlı olup daha fazla bilgi içermektedir. İran ders kitabında her ünite ve konuda kısa bilgiler yer alıp görsel ve etkinlikler barındırmaktadır. Ders programlarının yer aldığı dokümanlarda ise Türkiye’de 29 sayfalık bir program yer almakta iken İran’da 20-30 sayfalık bir doküman bulunmamaktadır. Her iki ülkenin ders kitapları ve ders programları devlet tarafından hazırlanıp, bastırılmıştır.

Türkiye ve İran’da sosyal bilgiler tanımına ilişkin bulgular Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Türkiye ve İran’da sosyal bilgiler dersi tanımı

Türkiye Sosyal Bilgiler Dersi Tanımı	İran Sosyal Bilgiler Dersi Tanımı
Türkiye’de 29 sayfalık kapsamlı bir program bulunmasına rağmen sosyal bilgiler dersinin spesifik bir tanımı bulunmamaktadır. Öğrenme ünitelerinin özelinde tek tek dersin amacına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Programdan yola çıkarak şu şekilde bir Sosyal bilgiler tanımı yapılabilir: Sosyal bilgiler, tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlerle insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konuları bütünleştirilmiş olarak disiplinler arası bir şekilde ele alan zaman-süreklilik-değişim çerçevesinde yansıtıcı sorgulama yapıp eleştirel düşünebilen, geçmiş-bugün-gelecek bağlantısı ile milli ve manevi değerlerini, vatandaşlık hak ve sorumluluklarını bilen erdemli bireyler yetiştirmeye odaklanır.	Sosyal bilgiler, insanların sosyal, kültürel, tarihi, coğrafi, doğal, ekonomik vb. çevreleri ile olan ilişkilerinden bununla birlikte geçmişte, gelecekte ve şimdiki zamanda insan yaşamında olan değişikliklerden bahseden bir öğrenme alanıdır. İnsanların birbirleri ve içerisinde yaşadıkları çevreleri ile olan ilişkileri ele alındığı için toplum, mekân ve zaman bu dersin 3 ana mihveridir. Toplumsal düzen içinde ahlak ve İslami yaşam becerilerinin öğretilmesi önemlidir.

Türkiye’de genel bir sosyal bilgiler dersi tanımı olmamasına karşılık programdan hareketle yaptığımız sosyal bilgiler tanımı ile İran’da yer alan sosyal bilgiler tanımının benzer yönü toplum, zaman ve mekânı dikkate almasıdır. İran’da tarih, coğrafya, ekonomi disiplinleri göze çarpmaktadır.

Türkiye’de disiplinler arası eğitime vurgu yapılırken İran’da bu özellikle belirtilmemiştir. Ayrıca Türkiye’de vatandaşlık hak ve sorumluluklarına değinilirken İran’da bu konuya değinilmemiştir. İran’da toplumsal düzen içerisinde ahlak ve İslam yaşantısının öğretimi önemli iken Türkiye’de dine yönelik bir vurgu bulunmamasına karşın erdemli bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. İran’da sosyal bilgiler müfredatında ders "Yaşam görgü ve becerilerinin" taşıyıcısı olarak kabul edilmektedir. Ders kapsamında tek tanrılı natüralizmin ve onun refahı için çaba sarf edildiği vurgulanmaktadır. Sosyal bilgiler müfredatı, çocuklara ve gençlere kişisel ve sosyal eğitim almalarını sağlar. Sosyal bilgilerin nihai amacının inançlı, sorumluluk sahibi, bilgili ve yetenekli insanlar yetiştirmek olduğuna değinilmektedir. Ayrıca dersin, bireysel ve toplumsal yaşamda ahlak ve dini değerlere bağlı, İran’a ve İslam-İran kimliğine önem veren bireyler yetiştirmesi beklenmektedir. Türkiye ve İran sosyal bilgiler dersinin temel ilkelerine ilişkin bulgular Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3. Türkiye ve İran sosyal bilgiler dersi temel ilkeleri

No	Türkiye Temel İlkeler	İran’da 6 Mihver ve Temel İlkeler
1	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri	İranlı-İslami kimliğin ve onurun güçlendirilmesi
2	Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları	İslami değerlerin ve ahlakın içselleştirilmesi ve yüceltilmesi
3	Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri	Farklı düzeylerde olmak üzere bireysel, sosyal ve vatandaşlık hak ve sorumluluklarının tanınması, onlarla ilgili beceri ve tutumların güçlendirilmesi
4	Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri	Kültürel mirasın, ülkenin sahip olduğu potansiyelin, ülkenin dünyadaki yerinin ve dünya düzeyinde etkili iletişim kurma becerisinin tanınması
5	Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri	Çocuk ve gençlerde sosyal zararların ve eğitimsel krizlerin ortaya çıkmasının önlenmesi, sosyal bozuklukların azaltılması, normal davranışların yaygınlaştırılması
6	Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları	Ruhsal sağlığın yaygınlaştırılması, kendine inancın güçlendirilmesi, performansın artırılması, gelecek için çalışma ve kendine güvenin yeniden düzenlenmesi
7	Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları	Bu dersin temel hedefi, yaratılış fıtratının geliştirilmesi, insan mükemmelliğinin teşvik edilmesi, vatandaşlık ve sosyal eğitim ile yaşama hazırlık olduğu için sosyal bilgiler eğitimde seçilen bilgi alanları ve kavramlar bu hedefler doğrultusunda gerçekleşmiştir.
8	Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları	Bu dersin içeriğinin oluşturulması ve düzenlenmesi öyle bir şekilde olmalıdır ki umut ve neşe içerisinde olduğu gibi bireysel ve toplumsal ilerlemeyi de öğrencilere göstermelidir.

Tablo 3'ün devamı

9	Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları	Tarih konularının eğitiminde devlet ve saltanatların vurgusu ya da sırf siyasi tarih yerine farklı devrelerin kültürel ve sosyal durumları, o dönemlerin insanların yaşantısı farklı boyutları ile ele alınmalıdır. Bu meyanda her tarihi dönem için şahsiyetler, övünülecek şeyler, eserler, yaratıcılıklar, kültürel ve İran medeniyetine ait ürünler seçilmelidir. Buna ek olarak bu bölümde tarihsel belge ve objelerin incelenmesi, tefekkür ve eleştirel yaklaşım da kullanılmalıdır.
10	Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları	Coğrafya konularının öğretiminde, ilerleme ve yeniden yapılanma için İran'ın çevresel ve beşerî potansiyeline vurgu yapılmalı, ülkenin coğrafi getirileri üzerinde durulmalıdır. Bununla birlikte günlük yaşamda öğrenciye katkısı olacak coğrafya becerilerinin kazandırılması da sağlanmalıdır.
11	Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları	Sosyal ve kültürel konuların eğitiminde inançların ve değerlerin aktarımı ile birlikte tefekkür, eleştiri ve sosyal-çevresel konularda inceleme yapabilmek için imkân sağlanmalıdır.
12	Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri	Ekonomi konularının eğitiminde ise bir önceki programda çok az yer edinebilmiş olan finansal okuryazarlık önem kazanmalı ve muhatapların ihtiyaçları ile münasip olarak mali ve ekonomik becerilerin eğimi verilmelidir (Fellahiyan, 2013)
13	Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri	Öğrenciler, İslam tarihinde Peygamber (sav)'in bisetinden Aşura kıyamına kadar olan süreçte yaşanan önemli olayların sebeplerini açıklar ve hicri şemsi tarihi anlam ve kavramını hesap ederek gösterir (4. bölüm).
14	Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri	Öğrenciler, İslam'ın İran'a girişinden Timurlular döneminin sonuna kadar olan süreçte yaşanan önemli olayları ve İran'ı yöneten devletleri açıklar, onların yönetmekte olduğu coğrafyayı haritadan ve zaman cetvelinden gösterir (5. bölüm). Kaynaklar ve ekonomik faaliyetler konu alanı
15	İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri	Öğrenciler, İran'ın bazı kaynaklarının (toplum, su) özelliklerini ve önemini açıklar, kaynakların korunması konusunda çözüm yolları sunar (2. bölüm).
16	Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri	Öğrenciler, yol ve vasıtaların çeşitlerini, özelliklerini birbirleri ile benzer ve farklı yönlerini, iç ve dış pazardaki rollerini açıklar (2. bölüm) Sosyal düzen konu alanı
17	Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri	Öğrenciler, diğer insanlarla etkili iletişim kurma ve gruplarla uygun ilişki kurma yöntemini tanır, kendisi ve diğer insanlara karşı bazı görev ve sorumluluklarını açıklar ve onlara uyarlar (1. bölüm).
18	Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır (MEB, 2018).	Öğrenciler, bazı gruplar ve sosyal kurumların (belediye meclisleri, kızılây, kan nakil merkezi) rollerini, görevlerini ve özelliklerini açıklar (1, 2. bölüm). Kültür ve kimlik konu alanı

Tablo 3'ün devamı

19	Öğrenciler, İslam tarihinin ilk zamanlarındaki süreçleri inceleyerek ahlaki, toplumsal ve İslami öğretileri tanır ve uygular (4. bölüm).
20	Öğrenciler, İran'a İslam'ın girişinden Timurluların sonuna kadar olan dönemde bulunan bazı kültürel eserleri, sanatsal ve ilmi gelişmeleri tanır ve gösterir (5. bölüm). Ortam ve mekân konu alanı
21	Öğrenciler, İran'a komşu bazı ülkelerin insani ve tabii özelliklerini, Asya kıtasının yaşam çeşitliliğini inceler, mukayese eder ve harita üzerinde gösterir (3. bölüm).
22	Öğrenciler, dünyanın hareketlerini tanır ve coğrafi çizgilerini (enlem, boylam, ekvator, dönence vb) çizer ve gösterir (3. bölüm).

Tablo 3 incelendiğinde İran'da sosyal bilgiler dersi için 6 mihver, 6 ilke, 10 hedef bulunmakta iken Türkiye'de 18 ilke bulunmaktadır. Temel ilkeler kapsamında da Türkiye'deki dokümanlar daha ayrıntılıdır. İran'da İslami kimlik, onur, değer ve ahlak 6 mihver içerisinde yer verilirken Türkiye'de böyle bir durum söz konusu değildir. Türkiye'nin sosyal bilgiler dersi temel ilkelerinin daha evrensel; İran'ın daha yerel olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Türkiye'nin sosyal bilgiler dersi öğretim programında bu ilkelerin uygulaması aşamasında dikkat edilecek 10 madde bulunmaktadır. İran'da uygulama sırasında dikkat edilecek 6 madde yer almaktadır.

Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders programlarının içeriğinde yer alan disiplinler arasındaki benzerlik ve farklılıklara ilişkin bulgular Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders programlarının içeriğinde yer alan disiplinler

No	Türkiye	İran
1	Birey ve Toplum: psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikoloji	Zaman, devamlılık, değişim: tarih
2	Kültür ve Miras: Tarih	Mekân ve ortam: coğrafya
3	İnsanlar, Yerler ve Çevreler: coğrafya	Kültür ve kimlik: sosyoloji, tarih, antropoloji, din ve ahlak, vb
4	Bilim, teknoloji ve toplum: bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam	Sosyal düzen: sosyal bilimler, sosyoloji, hukuk, siyaset bilimi
5	Üretim, Dağıtım ve Tüketim: ekonomi	Kaynaklar ve ekonomik faaliyetler: ekonomi, coğrafya, çevre, din, ahlak
6	Etkin vatandaşlık: sosyoloji, siyaset bilimi ve hukuk	
7	Küresel bağlantılar: inançlar, fikirler, bilim, teknoloji, ekonomi, siyaset, hukuk, sosyoloji	

Her iki ülkede de tarih, coğrafya, sosyoloji, hukuk, siyaset ve ekonomi ortak yer alan disiplinlerdir. İran'da antropoloji, din, ahlak, çevre disiplinleri yer alırken Türkiye'de doğrudan kavram olarak bu disiplinler geçmemektedir. Din ve ahlakın İran'da her süreçte sıklıkla yer almasının ülkenin rejimi ile doğrudan bir ilişkisi bulunmaktadır. Türkiye'de psikoloji, sosyal psikoloji, bilim, teknoloji kavramları geçerken İran'da da bu kavramlara yer verilmemiştir.

Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders programlarında yer alan değer ve beceriler arasındaki benzerlik ve farklılıklara ilişkin bulgular Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders programlarında yer alan değer ve beceriler arasındaki benzerlik ve farklılıklar

No	Türkiye Kök Değerler	Türkiye Beceriler	İran Kök Değerler	İran Beceriler
1	Adalet	Araştırma	Adalet arama: toplumda adaletin yerleşmesine gayret etme	Araştırma ve inceleme
2	Dostluk	Çevre okuryazarlığı	Sorumluluk alma ve hak arama: hakların tanınması, bireysel ve sosyal yükümlülüklerin bilinmesi	Katılım
3	Dürüstlük	Değişim ve sürekliliği algılama	Yardımlaşma: iş birliği ve ortaklaşa çalışmaya ilgi	İletişim kurma
4	Öz denetim	Dijital okuryazarlık	Vatan sevgisi: İran'a ilgi duyma ve ilerlemesi için çalışma	Yaratıcılık
5	Sabır	Eleştirel düşünme		Bireysel tepki ve görüş bildirme (Karmıyan, 1999)
6	Saygı	Empati		
7	Sevgi	Finansal okuryazarlık		
8	Sorumluluk	Girişimcilik		
9	Vatanseverlik	Gözlem		
10	Yardımseverlik	Harita okuryazarlığı		
11		Hukuk okuryazarlığı		
12		İletişim		
13		İş birliği		
14		Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme		
15		Kanıt kullanma okuryazarlığı		
16		Karar verme		
17		Konum analizi		
18		Medya		
19		Mekânı algılama		
20		Öz denetim		
21		Politik okuryazarlık		
22		Problem çözme		
23		Sosyal katılım		
24		Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama		
25		Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma		
26		Yenilikçi düşünme		
27		Zaman ve kronolojiyi algılama (MEB, 2018)		

İran'da 4 ana değer ve 5 beceri bulunmakta iken Türkiye'de 10 ana değer ve 27 beceri bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'de kök değerlerin dışında 18 değer daha mevcuttur. Türkiye beceri ve değerler daha kapsamlı yer alırken İran'da 21. Yüzyıl becerilerinden olan okuryazarlıklara değinilmemiştir. Türkiye'de anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade olmak üzere 8 yetkinliğe yer verilirken İran'da böyle bir durum söz konusu değildir. Karar verme, empati, iş birliği, harita bilgisi, gözlem ve iletişim becerilerine İran sosyal bilgiler ders kitabında yer verilmiştir. Ayrıca saygı, sevgi, yardımseverlik, sorumluluk, doğruluk, dürüstlük, nezaket, tasarruf, adalet, vatanseverlik, çevre

duyarlılığı, eşitlik, hak, misafirperverlik, kardeşlik, dostluk, kanaatkarlık, hediyeleşmek, barış değerlerinin öğretimi gerçekleştirilmektedir.

Türkiye ve İran 5. sınıf sosyal bilgiler ders ünitelerine ilişkin bilgiler Tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6. Türkiye ve İran İslam Cumhuriyeti 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları üniteleri

Üniteler	Türkiye	İran İslam Cumhuriyeti
1. Ünite	Toplum İçinde Ben	Başkalarıyla Birlikte Yaşamak
2. Ünite	Ülkem, Kültürüm ve Tarihim	Bizim Ülkemiz
3. Ünite	Yaşadığımız Yer	Dünyanın Diğer Bölgelerinde Yaşam
4. Ünite	Teknoloji ve Yaşam	Kutsal Yerleri Ziyaret Etmek
5. Ünite	Üretimden Tüketime	İslam’dan Sonra İran
6. Ünite	Toplum için Çalışanlar	
7. Ünite	Küresel Etkileşim	

Türkiye’de 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 7 ünite bulunmakta iken İran İslam Cumhuriyeti’nde 5 ünite mevcuttur. Her iki ülkede de birinci ünite “birlikte yaşamak”; ikinci ünite “tarihi ve kültürel değerlerimiz-Bizim ülkemiz”; 3. ünite çevremizi ve dünyayı tanımaya yönelik konular ele alınmaktadır. İran’da son iki ünite dini konular ağırlıkta iken Türkiye’de böyle bir durum söz konusu değildir. Türkiye’de 6. Ünite ülkenin idaresine ilişkin eğitim verilmekte iken İran’da bu eğitim 2. Ünite kapsamında verilmektedir.

Türkiye ve İran’ın sosyal bilgiler dersi ünitelerine göre öğrenme alanlarına ilişkin bilgiler Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7. Türkiye ve İran sosyal bilgiler ünitelerinin ilişkili olduğu öğrenme alanları

Türkiye			İran	
No	Ünite	Öğrenme Alanı	Ünite	Öğrenme Alanı
1	Toplum İçinde Ben	Birey ve Toplum	Diğerleri ile yaşamak	Toplumsal düzen Zaman, Süreklilik ve Değişim
2	Ülkem, Kültürüm ve Tarihim	Kültür ve Miras	Bizim Ülkemiz	Zaman, Süreklilik ve Değişim Kültür ve Kimlik Yer ve Gökyüzü
3	Yaşadığımız Yer	İnsanlar Yerler ve Çevreler	Dünyanın diğer noktalarında yaşam	Toplumsal Düzen Kültür ve Kimlik
4	Teknoloji ve Yaşam	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Kutsal Mekanları Ziyaret	Ekonomik Kaynaklar ve Faaliyetler Kültür ve Kimlik Yer ve Gökyüzü Toplumsal Düzen
5	Üretimden Tüketime	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	İslam’dan Sonra İran	Zaman, Süreklilik ve Değişim Kültür ve Kimlik Yer ve Gökyüzü Toplumsal Düzen
6	Toplum İçin Çalışanlar	Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler		
7	Küresel Etkileşim	Küresel Bağlantılar		

Tablo 7 incelediğinde her iki ülkede de yer alan ünitelerin ilişkili olduğu öğrenme alanları verilmiştir. Türkiye’de özellikle belirtilmesi de zaman-süreklilik ve değişim tüm ünitelerle ilişkilidir. Türkiye’de her öğrenme alanına özgü öğrencilerin kazanması gereken kazanımların öğretimine ilişkin açıklamalarda bulunmaktadır.

Türkiye ve İran 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite içerikleri/konu dağılımları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Türkiye ve İran İslam Cumhuriyeti 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ünite içerikleri

Üniteler	Türkiye-E-kara	Türkiye-Devlet Matbaası	İran İslam Cumhuriyeti
1. Ünite	Hep Birlikte Yaşıyoruz	Toplum İçinde Ben	Başkalarıyla Birlikte Yaşamak
Ünite İçeriği	1.Dersimiz: Sosyal Bilgiler 2.Çok Boyutlu Bir İş 3.Haklarımız ve Sorumluluklarımız 4.Çocuk Hakları Ünite Hakkında Kısa Açıklamalar Değerlendirme Soruları	1.Öğrendiklerimi uyguluyorum 2.Olaylar ve sonuçları 3.Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum 4.Çocuk Hakları Her Yerde Neler Öğrendik? Kendimi Değerlendiriyorum	Ders 1: Başkalarıyla iletişim kurarım Etkinlik Ders 2: Duygularımız Etkinlik Ders 3: Başkalarıyla empati Etkinlik Ders 4: Grubun bir üyesiyim Etkinlik
2. Ünite	Tarihi ve Kültürel Değerlerimiz	Ülkem, Kültürüm ve Tarihim	Bizim Ülkemiz
Ünite İçeriği	1.Uygarlıklar Beşiği: Anadolu ve Mezopotamya 2.Ankara, Ankara, Güzel Ankara 3.Kültürel Çeşitlilik 4.Kültürel Miras 5.Dünya Değişirken Ünite Hakkında Kısa Açıklamalar Değerlendirme Soruları	1.Tarihe Yolculuk 2.Güzel Ülkem 3.Kültürel Özelliklerimiz 4.Geçmişten Günümüze Neler Öğrendik? Kendimi Değerlendiriyorum	Ders 5: İran’ın Nüfusu Etkinlik Ders 6: İran’ın su kaynakları İran Etkinlik Ders 7: Önemli endüstriyel alanlar Etkinlik Ders 8: Yollar ve ulaşım (1) Etkinlik Ders 9: Yollar ve ulaşım (2) Etkinlik Ders 10: Ülkemiz nasıl yönetiliyor? Etkinlik
3. Ünite	Çevremizi Tanıyalım	Yaşadığımız Yer	Diğer Dünya Bölgelerinde Yaşamak
Ünite İçeriği	1.Yaşadığımız Yer ve Yeryüzü Şekilleri 2.İklim ve İnsan 3.Nüfus ve Yerleşmeyi Etkileyen Faktörler 4.Afetler ve Çevre Sorunları 5.Doğal Afetlerin Etkisi Ünite Hakkında Kısa Açıklamalar Değerlendirme Soruları	1.Haritayı Tanıyorum 2.İklim ve Yaşamım 3.Nerede Yaşanır? 4.Afetler ve Çevre Sorunları etkileri 5.Afetlerin insan üzerindeki etkileri Neler Öğrendik? Kendimi Değerlendiriyorum	Ders 11: Komşu ülkeler (1) Komşu ülkeler (2) Etkinlik Ders 12: Yer hareketleri Etkinlik Ders 13: Dünyanın farklı yerlerinde yaşam Etkinlik
4. Ünite	Bilim, Teknoloji ve Sosyal Yaşam	Teknoloji ve Yaşam	Kutsal Yerleri Ziyaret Etmek
Ünite İçeriği	1.Dünyayı Saran Ağ 2.Gerçek Bilgi 3.Güvenli Genel Ağ 4.Bir Fikrim Var 5.Araştırma Yapıyorum Ünite Hakkında Kısa Açıklamalar Değerlendirme Soruları	1.Teknoloji ve toplum 2.Doğru bilgiye nasıl ulaşırım? 3.Genel ağı nasıl kullanmalıyım? 4.Bilim İnsanları ve Ortak özellikleri 5.Araştırma yapıyorum Neler Öğrendik? Kendimi Değerlendiriyorum	Ders 14- Hacdan Dönüş Etkinlik Ders 15- Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in şehri Medine Etkinlik Ders 16: Kerbela'ya Yolculuk (1) Etkinlik Ders 17: Kerbela'ya Yolculuk (2) Etkinlik

Tablo 8'in devamı

5. Ünite	İnsan ve Ekonomik Faaliyetler	Üretimden Tüketime	İslam'dan Sonra İran
Ünite İçeriği	1.Ekonomik Faaliyetler ve Coğrafya 2.Benim Mesleğim 3.Ekonomi ve Sosyal Hayat 4.Bir Ürünün Hikâyesi 5.Bir Projem Var 6.Bilinçli Tüketici Ünite Hakkında Kısa Açıklamalar Değerlendirme Soruları	1.Yaşadığım yerdeki ekonomik faaliyetler 2.Çevremdeki Meslekler 3.Ekonomi Yaşam 4.Üretim Serüveni 5.Ekonomi için yeni fikirler 6.Haklarımı kullanıyorum Neler Öğrendik? Kendimi Değerlendiriyorum	Ders 18: Müslüman İranlılar hükümet kuruyor Etkinlik Ders 19: Kabiliyetli Bakanları ve Kalkınmış şehirleri Etkinlik Ders 20: Acımasız/ Merhametsiz fatihler Etkinlik Ders 21: İslam Dersi Sonrası İran- Harabelerin Yeniden İnşası Etkinlik
6. Ünite	Güç, Yönetim ve Toplum	Toplum için Çalışanlar	
Ünite İçeriği	1.Toplum İçin Çalışanlar 2.Yönetim Birimleri 3.Özgür Düşünce 4.Millî Değerlerimiz Ünite Hakkında Kısa Açıklamalar Değerlendirme Soruları	1.Halka Hizmet edenler 2.Yaşadığım yer ve yönetimi 3.Katılım Hakkı ve Düşünce Özgürlüğü 4.Egemenlik ve Bağımsızlık Sembollerimiz Neler Öğrendik? Kendimi Değerlendiriyorum	
7. Ünite	Küresel İlişkiler Ağı	Küresel Etkileşim	
Ünite İçeriği	1.Uluslararası Ekonomik İlişkiler ve Yaşadığımız İl 2.Teknoloji Farkı 3.Dünya Barışı İçin Turizm 4.Dünyadaki Ortak Mirasımız Ünite Hakkında Kısa Açıklamalar Değerlendirme Soruları Kronoloji Sözlük Kaynakça Görsel Kaynakça Genel Ağ Haberleri İçin Kaynakça Cevap Anahtarı Türkiye Haritası Türk Dünyası Haritası	1.Yaşadığım yerin ekonomiye katkısı 2.Ticaret ve teknoloji 3.Turizm önyargıları değiştiriyor 4.İnsanlığın ortak mirası Neler Öğrendik? Kendimi Değerlendiriyorum Kronoloji Sözlük Kaynakça Türkiye Haritası Türk Dünyası Haritası	

Türkiye’de 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında E-kare yayınları ve millî eğitim yayınları kitaplarında 7 ünite, E-kare yayınlarında 24 derse; millî eğitim yayınlarında 33 derse ayrılmıştır. E-kare yayınlarında her ünitenin sonunda ünite hakkında kısa açıklamalar ile değerlendirme soruları yer alırken millî eğitim yayınında neler öğrendik? ve kendimi değerlendiriyorum bölümü yer almıştır. E-kare yayınlarında kitap sonunda kronoloji, sözlük, kaynakça, görsel kaynakça, genel ağ haberleri için kaynakça, cevap anahtarı, Türkiye haritası ve Türk dünyası haritası bulunmaktadır. Millî eğitim yayınlarında kitap sonunda kronoloji, sözlük, kaynakça, Türkiye haritası ve Türk dünyası haritası bulunmaktadır. İran’da kitap sonunda bu ve benzeri içerikler bulunmamaktadır. İran 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan 5 ünite 21 derse ayrılmıştır. Her ders sonunda faaliyet adı altında geçen etkinlik bölümü vardır. Ayrıca İran’da ders kitabı içeriğinde 17 tane çalışma yaprağı bulunmaktadır.

Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders programları ve ders kitapları içeriklerinin sıralanışı açısından incelendiğinde Türkiye’de 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının içeriği disiplinler arası yaklaşımla birbiri ile bütünleşik bir yapıda tasarlanmıştır. Sosyal bilgiler dersi kapsamındaki disiplinler bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa, somuttan soyuta ilkesini temel alarak genişleyen çevre yaklaşımına göre düzenlenmiştir. Yıllara göre konu içerikleri, kavramlar ve bilgiler öğrenci seviyesine göre düzenlenmiştir (MEB, 2018). İran 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında da içerikler yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta ilkesi doğrultusunda düzenlenmiştir. Konu içeriklerinde tarih ve coğrafya disiplinlerinde önce kendi ülkeleri daha sonra komşu ve diğer ülkeler anlatılmaktadır. İran sosyal bilgiler ders kitabında içeriklerin bütünleşik şekilde kurgulandığı görülmektedir. İlk ünite sosyal yaşam yönelik konular, ikinci ünite İran tarihi, nüfusu, yönetimi, kaynakları, üçüncü ünite dünyanın diğer ülkeleri ve coğrafya konuları, son iki ünite dini-İslami konuların eğitimi gerçekleştirilmektedir. Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan içerikler bütünleşik bir şekilde hazırlanmıştır.

Türkiye ve İran Sosyal Bilgiler Ders Programları ve Ders Kitaplarında Eğitim Durumları Bakımından Benzerlik ve Farklılıklar

Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders programları ve ders kitaplarında eğitim durumları bakımından incelendiğinde Türkiye’de 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretiminde sınıf dışı aktiviteler ve okul dışı ortamlarından yararlanılmaktadır. Bu etkinliklerin okulun yakın çevresinden (okul bahçesi gibi) resmî dairelere, pazaryerine, fabrikalara, arkeolojik kazı alanlarına, sergilere, müzelere, atölyelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, müze-kentler, anıtlar, sanal müze gezisi, savaş alanları vb.) yönelik olabileceği belirtilmiştir. Ayrıca uygun konuların öğretiminde yerel tarih ve sözlü tarih çalışmalarından faydalanılabileceği ifade edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi konularının öğretiminde edebi ve sözlü ürünler içerisinde yer alan destan, efsane, atasözü, fıkra, masal, halk hikâyesi, gezi yazısı, tarihi roman, hatıra, türkü ve şiir gibi yazılı ürünlerden yararlanılması gerektiği belirtilmiştir. Sosyal bilgiler dersi kazanımlarının öğretiminde resim, minyatür, heykel, mimari, tiyatro, sinema, musiki, müze eğitimi gibi geleneksel veya modern sanat ürünlerinden yararlanılması beklenilmektedir. Güncel ve tartışmalı konuların öğretiminde farklı tartışma teknikleri kullanılarak eleştirel düşünme, problem çözme, kanıt kullanma, karar verme ve araştırma becerileriyle ilişkilendirilip sınıfa yansıtılması hedeflenmektedir. Bilgi toplumu çağında olunması nedeniyle dijital teknolojideki gelişim ve değişimler kapsamında vatandaşlık hak ve sorumluluklarıyla ilgili yeni durumlar (dijital vatandaşlık, e-Devlet, sanal ticaret, sosyal medya vb.) ve birtakım sorunlar (dijital bölünmüşlük, kişisel bilginin gizliliği, kimlik hırsızlığı, siber zorbalık, siber dolandırıcılık vb.) ortaya çıkmasının sonucu olarak öğrencilerin dijital vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla konuyla ilgili ders içi ve ders dışı etkinliklere yer verilmesi gerekliliği vurgulanmıştır (MEB, 2018)

İran’da araştırma ve yapılandırmacı eğitime bağlı öğrenme, eğitim ve bilgi üretmede etkilidir. En etkili öğrenme yöntemi grup öğrenmeleri içerisinde gerçekleşmektedir. Bu sebepten grup öğrenmeleri önerilmektedir. Öğretmen bilgiyi direk olarak kendisi vermeyerek öğrencilerin öğrenmesine yardımcı olur. Çalışma konusu olacak meseleler öğretmen ve öğrenciler tarafından belirlenmelidir (Esed, 2001). İran’da da fabrika, çevre, tarihi mekanlar gibi okul dışı öğrenme ortamlarından yararlanılmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin toplumun eğitiminde önemli bir rolü olduğu için bu dersin öğretmenlerine de önemli görevler düşmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenin, bilgi birikimi, öğretim becerileri, sınıf yönetimi iyi olmalıdır. Ayrıca duyuşsal acısan öğrencilerin eğitim ve

terbiyesi ile ilgilenmelidir. Öğretmen, öğrencilere iyi bir rol model olmalı, öğretim sürecinde öğrencilerle sağlıklı bir iletişim kurmalıdır. Öğretmenler sosyal, ekonomik, kültürel, çevresel vb. konularda güncel bilgilere hâkim olmalıdır (Haddadi, 2001). Öğretmenlerin kitaptaki metinleri ve hikayeleri ödev vermekten ve yazıya dökmekten veya metinlere ve derslere dayalı klişe soru ve cevaplar yazmaktan kaçınmaları telkin edilmektedir. Öğretmenlerin kitaptaki çalışma sayfaları sınıfta ve öğretim sırasında kullanılmaları önerilmektedir. Ayrıca Türkiye’de olduğu gibi bahçe, fabrika, tarihi mekân, çevre vb. okul dışı öğrenme alanlarından da eğitim sürecinde yararlanılmaktadır. Gezi ve yarışmalar eğitim sürecine dahil edilmiştir. Ayrıca aile içi eğitime önem verildiğinden dolayı öğretmenlerin öğrencilerin ailelerini de sürece dâhil etmeleri telkin edilmektedir. Eğitim sürecinde öğrencilerin bireysel, zihinsel, kültürel ve ailevi farklılıklarının dikkate alınması vurgulanmaktadır. Öğrencilerin sosyal farkındalık ve becerilerin geliştirilmesine öğretmenlerin yardımcı olmaları gerektiği belirtilmektedir. Öğrencilerin sosyal yaşam becerilerini kazanmasının sosyal bilgiler ders kitabının önemli hedeflerden biri olduğuna dikkat çekilmektedir. Sosyal bilgiler eğitiminin, öğrencilerin tutum ve inançlarında olumlu değişiklikler meydana getirdiğinde hedeflerine ulaşacağı ifade edilmiştir. Kitaptaki konuları yerel koşullara uyarlamanın öğretmenlerin sorumluluğunda olduğu ifade edilmektedir. Ders kitabında konuların öğretiminde çalışma yaprakları ve aktivitelerde; yaz-eşleş-paylaş, düşün-eşleş-paylaş, diyalog, gözlem, sözsüz iletişim (beden dili, jest ve mimikler), tablo tamamlama, boşluk doldurma, eşleştirme, problem çözme, araştırma, tartışma, ebeveynlerden yardım alma, örnek olay, görüşme, grup tartışması/etkinlikleri, istişare, harita okuma, pusula kullanma, adlandırma, soru-cevap, materyal tasarlama, karşılaştırma, gazeteden faydalanma, poster yapma, afiş hazırlama, rapor yazma, anlatım tekniklerinden yararlanıldığı gözlenmiştir.

Türkiye ve İran’da sosyal bilgiler öğretiminin eğitim sürecinde yapılandırmacı yaklaşım hâkim olup okul dışı öğrenme ortamları da sürece dahil edilmiştir. Ders öğrenme ve öğretme sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklerde de benzerlikler bulunmaktadır.

Türkiye ve İran Sosyal Bilgiler Ders Programları ve Ders Kitaplarında Değerlendirme Bakımından Benzerlik ve Farklılıklar

Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders programları ve ders kitapların değerlendirme açısından incelendiğinde Türkiye’de eğitim-öğretim süreci sonunda ölçme ve değerlendirme, öğrencilerin kazanmış olması beklenen bilgi, beceri ve tutumların edinilip edinilmediğini öğrenmek amacıyla yapılmaktadır. Ölçme ve değerlendirme sürecinde öğrencilerin bireysel farklılıklarının dikkate alınması amacıyla öğrenci merkezli stratejilerin kullanılması gerektiği ve alternatif değerlendirme yöntem ve tekniklerinin kullanılması gerektiği önerilmektedir. Sözlü ve yazılı sınavlarla yapılan değerlendirmenin yetersiz olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin öğrencileri değerlendirirken alternatif ölçme yöntem ve tekniklerini birlikte kullanması gerekmektedir. Bu doğrultuda değerlendirmede süreç ve sonucun birlikte değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Ürünü ölçme sürecinde soruların çoktan seçmeli, eşleştirmeli, boşluk doldurmalı, açık uçlu, kısa cevaplı vb. sorulardan hazırlanması gerektiği vurgulanmıştır. Süreci değerlendirmede ise yazı, tartışma teknikleri, gözlem, görüşme, performans ödevi, öğrencilere yaptırılacak sunular, akran değerlendirme, öz değerlendirme formları, öğrenci ürün dosyaları (portfolyo), posterler, projeler, dereceli puanlama anahtarı (rubric) vb. araç ve yöntemlerinin kullanılması önerilmektedir (MEB, 2018).

İran’da sosyal bilgiler dersi kapsamında uygun değerlendirme yöntemlerinin kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Öğretmenlerin kitapta yer alan beceri ve tutum hedeflerine öğrencilerin ulaşma

düzeyini ölçmek için geleneksel yöntemlerin ve klişe yazılı testleri kullanmamaları gerektiği vurgulanmaktadır. Ürünü değil süreci değerlendirme önerilmektedir. Öğretmenlerin öğrencilerin yeteneklerini dikkate alarak değerlendirme sürecinde öğrenme sorunlarını keşfetmek, düzeltmeye çalışmak ve geri bildirim sağlamak konularına dikkate etmesi gerekmektedir. “Değerlendirme kriteri çalışma yaprakları yapmak olup, yazılı sınavlarda bu derslerin metinlerinden soru sorulması yasaktır.” İbaresini hem programda hem ders kitabında geçmektedir. Öğretmenler öğrencileri değerlendirme amacıyla çalışma yapraklarına benzer değerlendirme kullanmaları önerilmekte iken birebir aynılarının sorulmasının yasak olduğu vurgulanmaktadır. Öğretmenlerinde kolayca kaçmasını engellemek, süreçte aktifleştirmek amacıyla bu şekilde bir önlem alındığı söylenebilir. Ölçme ve değerlendirmede; açık uçlu sorular, kısa cevaplı sorular, çoktan seçmeli sorular, boşluk doldurma, eşleştirme, gözlem, grup çalışmaları, tartışma, poster vb. yöntemlerin kullanılması beklenmektedir.

Türkiye ve İran’da sosyal bilgiler dersi kapsamındaki gerekli bilgi, beceri ve tutumların kazanılıp kazanılmadığını ölçme aşamasında alternatif yöntem ve tekniklerin kullanılması önerilmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Alan yazını incelendiğinde köklü bir tarihe sahip olup ve sınır komşusu olan İran’ın eğitim sistemine ilişkin çok az sayıda çalışma mevcuttur (Arefi & Alizadeh, 2008; Aşık, 2006; Karakul, 2014; Kendirci, 2006; Nadim, 1996; Korkut-Owen, Damirchi & Molaei, 2013; Tamer, 2010). İran eğitim sistemine ilişkin kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Gerçekleştirilen çalışmalar iki ülkenin eğitim sistemini karşılaştırmaya yöneliktir. Ancak alanda belli bir boşluğu doldurmasına karşın yeterli değildir. Literatürdeki araştırmalar “İran eğitim sisteminin modernleşme süreci”, “İran’da ders kitaplarında yurttaşlık eğitimi”, “İran ders kitaplarında Türk ve Türklük imajı”, “İran’da kadın kimliği”, “İran’da iki dillilik” ve “İran’da eğitim finansmanı” konularına ilişkindir. Bu yönüyle araştırmalar İran eğitim sisteminin dar bir boyutunu ele almıştır.

Nadim (1996), araştırmasında tarihi bilgiler eşliğinde İran eğitim sisteminin günümüzdeki durumu ele almıştır. Aşık (2006), araştırmasında, İran’daki eğitim-din ve devlet kurumları arasındaki ideoloji temelli, beklenmeyen sonuçlara yol açan, karmaşık ve düzensiz ilişkileri ön plana çıkarmaktadır. Kendirci (2006), “İran’daki İlkokul Ders Kitaplarında Din ve Yurttaşlık” adlı araştırmasında devrimden sonra İran’daki yeni rejimin toplumsal hayatın her alanını İslamileştirme gayreti içinde olduğunu, öncelikli hedefin yeni siyasi rejimin ihtiyaçları doğrultusunda rejime sadık yurttaşlar yetiştirmek olduğunu vurgulamaktadır. Arefi & Alizadeh (2008), İran’da iki dillilik konulu araştırmalarında, İran toplumunda iki dil bilen çocukların Farsça’yı öğrenmede başarılı olsalar dahi anadilleri eğitim kurumlarında desteklenmediği için iki dillilik süreçlerinin sınırlı kaldığı sonucuna ulaşmışlardır. Tamer (2010), İslam devrimi öncesi ve sonrası, İran’da kültür ve eğitim alanındaki değişimleri incelediği çalışmasında İran eğitim sistemindeki reform hareketlerine dikkat çekmiştir. Korkut-Owen, Damirchi ve Molaei’nin (2013) yaptıkları araştırmada Türkiye ve İran’da Psikolojik Danışmanlık Rehberlik alanında iki ülkenin de diğerine göre daha iyi olduğu yönüne dikkat çekilmiştir. Karakul (2014), İran ve Türkiye’de eğitim finansmanlarını karşılaştırdığı çalışmasında eğitim hakkının kullanılabilmesini güvence altına almak açısından İran’ın Türkiye’den daha iyi bir durumda olduğuna dikkat çekmektedir.

İran ders kitapları üzerine dünya genelinde gerçekleştirilmiş birçok çalışma bulunmaktadır. Yapılan çalışmaların bir kısmı ders kitaplarında Batı imajı ve dinî değerlerin temsili konularına

odaklanmıştır (Matini, 1989; Mehran, 2006; Shorish, 1988). Bu araştırmalarda Şah'ın, ders kitaplarında Batı anlayışını zorla nasıl kabul ettirdiği, İslam kültürünü göz ardı ederek Pers kültürünü sunduğu incelenmiştir. Zarean'ın (1998), devrim sonrası İran'ın değerleri ve İslamlaşmasının ders kitaplarındaki yansımalarını incelediği çalışması da alan yazındaki araştırmaları tamamlamaktadır. Yazdanjoo (2012), İran'da dini ve siyasi otoritelerin devrim sonrası tarih öğretimini ders kitapları aracılığıyla kendi siyasetlerine nasıl bağlı kıldıklarını araştırmıştır. Zadeh (2012), İran'da okutulan tarih ders kitapları üzerine yaptığı araştırmasında İran kimliğinin ve tarihinin nasıl verildiğini incelemiştir. Türkiye'de de İran ders kitapları bazı araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Batan (2011) İran İslam Cumhuriyeti ilk ve ortaöğretim ders kitapları üzerine gerçekleştirdiği araştırmada ilkökul, ortaokul ve lise ders kitaplarında yer alan Türklerle ilgili yazılı ve görselleri inceleyerek Türkler ve Türk kavramının İran eğitim sistemi ve politikalarındaki genel imajına dikkat çekmiştir. Ilgaz, Örtten ve Derakhshan (2015), İran'ın lise 2. sınıf tarih ders kitaplarında Osmanlı imgesini incelemişlerdir. Ders kitapları üzerine yapılan bu araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde Türklerin İran tarih ders kitaplarında hem İran sınırları dışındaki hem de İran'daki yönetici unsurlar olarak nasıl anlatıldığı ile ilgili bir çalışma tespit edilememiştir. İran'da okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin ise 2019 yılında Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde bir doktora tezi tamamlanmıştır. İlgili araştırmada Türkiye'de eğitimi gerçekleştirilen sosyal bilgiler ders kitapları ile ilgili bir karşılaştırma yapılmamıştır.

Subaşı (2017) tarafından Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü bünyesinde gerçekleştirilen doktora çalışmasında Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders kitaplarında edebi ürünlerin kullanıma ilişkin bir karşılaştırma yapılmıştır. Ülke ve sosyal bilgiler ders kitabı karşılaştırması açısından bu çalışma ile benzer olmasına karşılık konu olarak ilgili çalışmada edebi ürünlerin kullanımı ele alınmış olup bu çalışmada 5. sınıf sosyal bilgiler ders programları ve ders kitapları daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Türkiye'de devlet basımı 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı 203 sayfa; E-kare yayınları 208 sayfa iken İran 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı 136 sayfadır. İran sosyal bilgiler ders kitabının sayfa sayısı göz önüne alındığında daha fazla görsel bulunmaktadır. Türkiye'de sosyal bilgiler programı ve 5. sınıf ders kitabı İran'a göre daha kapsamlı ve ayrıntılıdır.

Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programında spesifik bir sosyal bilgiler tanımı bulunmamakta iken İran'da sosyal bilgiler tanımı bulunmaktadır. İran'da toplum, zaman ve mekân bu dersin 3 ana bileşeni olarak tanımlanmıştır.

İran'da sosyal bilgiler dersi için 6 mihver, 6 ilke, 10 hedef bulunmakta iken Türkiye'de 18 ilke bulunmaktadır. Türkiye'nin sosyal bilgiler dersi öğretim programında bu ilkelerin uygulaması aşamasında dikkat edilecek 10 madde bulunmaktadır. İran'da uygulama sırasında dikkat edilecek 6 madde yer almaktadır.

Türkiye ve İran'da sosyal bilgiler dersinde tarih, coğrafya, sosyoloji, hukuk, siyaset ve ekonomi ortak yer alan disiplinlerdir. İran'da antropoloji, din, ahlak, çevre disiplinleri yer alırken Türkiye'de doğrudan kavram olarak bu disiplinler geçmemektedir. Türkiye'de psikoloji, sosyal psikoloji, bilim, teknoloji kavramları geçerken İran'da da bu kavramlara yer verilmemiştir.

Türkiye ve İran sosyal bilgiler dersinde adalet, dostluk, yardımseverlik, vatanseverlik, sorumluluk ortak yer alan değerler; araştırma ise ortak yer alan beceridir. Türkiye'de okuryazarlıklara ilişkin çeşitli becerilere yer verilmişken İran'da bu durum söz konusu değildir. İran'da 4 ana değer ve 5

beceri bulunmakta iken Türkiye’de 10 ana değer ve 27 beceri bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye’de kök değerlerin dışında 18 değer daha mevcuttur. Türkiye sosyal bilgiler dersi müfredat, ders kitabı, ilkeler, beceri ve değerler temelinde daha ayrıntılı ele alınmıştır.

Türkiye’de 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 7 ünite bulunmakta iken İran İslam Cumhuriyeti’nde 5 ünite mevcuttur. Türkiye’de sosyal bilgiler ünitelerinin ilişkili olduğu 7 öğrenme alanı bulunmaktadır. İran’da toplumsal düzen, kültür ve kimlik, zaman-süreklilik-değişim, yer ve gökyüzü, ekonomik kaynaklar ve faaliyetler olmak üzere 5 öğrenme alanı vardır.

Türkiye’de 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında E-kare yayınları ve millî eğitim yayınları kitaplarında 7 ünite, E-kare yayınlarında 24 derse; millî eğitim yayınlarında 33 derse ayrılmıştır. İran 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan 5 ünite 21 derse ayrılmıştır. Her ders sonunda faaliyet adı altında geçen etkinlik bölümü vardır.

Öneriler

Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan içerikler bütünleşik ve disiplinler arası bir şekilde hazırlanmıştır. Türkiye ve İran’da sosyal bilgiler öğretiminin eğitim sürecinde yapılandırmacı yaklaşım hâkim olup okul dışı öğrenme ortamları da sürece dahil edilmiştir. Ders öğrenme ve öğretme sürecinde kullanılan yöntem ve tekniklerde de benzerlikler bulunmaktadır. Türkiye ve İran’da sosyal bilgiler dersi kapsamındaki gerekli bilgi, beceri ve tutumların kazanılıp kazanılmadığını ölçme aşamasında alternatif yöntem ve tekniklerin kullanılması önerilmektedir.

Türkiye 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ve programında bilgi yoğunluğu fazla iken İran sosyal bilgiler ders programı ve ders kitabında bilgi yoğunluğunun daha az görsel, etkinlik ve uygulamaların daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlköğretim ikinci kademedeki öğrencilere okutulan bir ders olması nedeniyle Türkiye’deki sosyal bilgiler ders kitaplarında görsel ve uygulama oranının artırılıp bilgi düzeyinin azaltılması önerilmektedir.

Farklı ülkelerin yönelik ders programı ve ders kitaplarına yönelik karşılaştırmalı çalışmaların artması program ve ders kitaplarında değişikliklere gidilerek eğitim kalitesini artıracakı düşünüldüğünden benzer çalışmaların gerçekleştirilmesi tavsiye edilmektedir.

Kaynakça

- Afacan, S. (2012). Komşuyu anlamak/anlatmak: 20. yüzyılda Türkiye’de İran’a dair yayımlanan kitaplara dair bir değerlendirme. *İnsan ve Toplum*, 2(3), 165-182.
- Atmaca, E. A. (2006). İlköğretim ders kitaplarında görsel tasarım ve resimleme. *Millî Eğitim Dergisi*, 171, 318-328.
- Arefi, M., & Alizadeh, S. (2008). İki dilliliğin bilişsel gelişime olan etkileri: İran’daki iki dilli çocukların örneği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 12-18.
- Aşık, M. O. (2006). 1851 yılından günümüze İran eğitim sisteminin beklenmeyen sonuçları. *Sosyoloji Dergisi*, 16, 136-138.
- Bağcı, H. (2007). *Dokuzuncu sınıf bilgi ve iletişim teknolojileri ders kitabının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi* (Tez No. 210094) [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Batan, M. (2011). *İran İslâm Cumhuriyeti ilk ve ortaöğretim ders kitaplarında Türkler ve Türk imajı* (Tez No. 285992) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Ceyhan, E., & Yiğit, B. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Anı.
- Cömert, G. (2019). *İran sosyal bilgiler ders kitaplarının incelenmesi* (Tez No. 618548) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Çelik, H., & Çelik, B. (2015). Devrim sonrası İran eğitiminde kültürel devrim ve değer dönüşümü. *Turkish History Education Journal*, 4(2), 202-224.
- Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yeri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 185-203.
- Demirel, Ö. (2005). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Pegem A.
- Deveci, H. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanma: sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültür portfolyolarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilgiler Dergisi*, 8(28), 1-19.
- Duman, T., & Çakmak, M. (2004). Ders kitaplarının nitelikleri. L. Küçükahmet (Ed.). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu* içinde (ss. 17-33). Nobel.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş*. Anı.
- Erdoğan, İ. (2003). Karşılaştırmalı eğitim: Türk eğitim bilimleri çalışma alanları içinde önemsenmesi gereken bir alan. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(3), 1-14.
- Esed, E. (2001). *Reveş-i tedris-i ulum-i ictimai der devre-i ibtidai*. Devarin.
- Fellahiyan, N., & Mahmudi, N. (2013). *Üçüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. İran Eğitim Malzemeleri Neşri ve Dağıtım Genel İdaresi.
- Fellahiyan, N., & Mahmudi, N. (2016). *Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. İran Eğitim Malzemeleri Neşri ve Dağıtım Genel İdaresi.
- Gerring, J. (2007). *Case study research: Principles and practices*. Cambridge University.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2(1), 8-26.
- Gürel, D., & Çetin, T. (2019). A qualitative study on the opinions of 7th grade students on intangible cultural heritage. *Review of International Geographical Education Online*, 9(1), 36-62.
- Gürel, D., & Çetin, T. (2018). Sosyal bilgiler dersi ve kültür aktarımında edindiği rol üzerine bir inceleme. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(2), 22-40.
- Gürel, D. (2016). Sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilkökul 4. sınıf insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersine yönelik görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 641-660.
- Haddad, G. (2001). *Talimat-ı ictimai sevvom-i debistan*. Ders Kitapları Yayın ve Yayımlar Kurumu.
- İlgaz, S., Örtün, H., & Derakhshan, M. (2015). İran lise 2 tarih ders kitaplarında Osmanlı imgesi. Pegem Akademi.
- Kab, İ. (2012). *Türkiye’deki sosyal bilgiler ders kitaplarının Almanya’daki tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi ders kitaplarıyla karşılaştırılması* (Tez No. 320401) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Karakul, A. K. (2014). İran ve Türkiye’de eğitim finansmanının karşılaştırılması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 67-87.
- Karmiyan, F. (1999). *Meharetha-yı zendegi*. Terbiyet.

- Kaya, M. (2004). *Türk-İran ilişkileri (1923-1938)* (Tez No. 146407) [Doktora tezi, Fırat Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kendirici, G. (2006). *İran ilkokul ders kitaplarında din ve yurttaşlık* (Tez No. 188542) [Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kolaç, E. (2009). Somut olmayan kültürel mirası koruma, bilinç ve duyarlılık oluşturmada Türkçe eğitiminin önemi. *Millî Folklor*, 21(82), 19-31.
- Korkut-Owen, F., Sadri Damirchi, E., & Molaei, B. (2013). İki Orta Doğu ülkesinde psikolojik danışma ve rehberlik alanı: Türkiye ve İran. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 81-103.
- Matini, J. (1989). The impact of the Islamic Revolution on education in Iran. İçinde A. Badran (Ed.), *At new crossroads: Education in the Middle East*. Paragon House.
- Mehran, G. (2006). A study of the achievements and remaining challenges in female education in Iran. *Women's Studies*, 3(3), 11-31.
- Nadim, P. (1996). İran eğitim sistemi: Bir değerlendirme. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8, 153-165.
- Saçlı, E. (2007). *Türkiye'de ilköğretim sosyal bilgiler ders kitapları ile ABD'de okutulan ders kitaplarının karşılaştırılması* (Tez No. 211450) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Saray, M. (1996). *Türk-İran ilişkileri*. Atatürk Araştırma Merkezi.
- Shorish, M. M. (1988). The Islamic Revolution and education in Iran. *Comparative Education Review*, 32(1), 58-75.
- Subaşı, Y. (2017). *Türkiye ve İran sosyal bilgiler ders kitaplarında edebi ürünlerin kullanımı* (Tez No. 485895) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Subaşı, Y., & Çakmak, M. A. (2018). İki ülkenin sosyal bilgiler ders kitaplarında edebi ürünler. *International Social Sciences Studies Journal*, 4(26), 5792-5803.
- Şahin, M. (2014). Sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 31-46.
- Tamer, Y. (2010). *İslam Devrimi öncesi ve sonrası İran eğitim sisteminde temel değişimler* (Tez No. 277626). (Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Tertemiz, N., Ercan, L., & Kayabaşı, Y. (2001). *Ders kitabı ve eğitimdeki önemi, konu alan ders kitabı inceleme kılavuzu (sosyal bilgiler 4-8 vatandaşlık ve insan hakları eğitimi 4-8, T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük, Nobel*.
- Ültanır, G. (2000). *Karşılaştırmalı eğitim bilimi: Kuram ve teknikler*. Eylül.
- Özlük, D. (2017). İran ve Türkiye eğitim sistemlerinin amaçlarının karşılaştırmalı analizi. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 729-757.
- Yazdanjoo, P. (2012). *Teaching of history in post-revolutionary Iran* [Master thesis, Queen's University]. Queen's University.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. baskı). Seçkin.
- Zadeh, M. S. (2012). *History education and construction of national identity in Iran* [Doctoral dissertation, Florida International University]. FIU Electronic Theses and Dissertations.
- Zarean, M. J. (1998). *Islamic values and their reflection in Iranian elementary textbooks* [Doctoral dissertation, McGill University]. eScholarship.

BİYOĞRAFİK NOTLAR

Araştırmacıların Katkı Oranı

Yazar 1: 100%

Çatışma Beyanı

Araştırmada çatışma beyanı bulunmamaktadır.